

Віра КОРБАЧ

учитель географії і біології комунального закладу «Березнянський навчально-реабілітаційний центр» Чернігівської обласної ради

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ

У дитячому віці гра – це норма,
і дитина повинна завжди гратися,
навіть, коли робить серйозну справу
А. С. Макаренко

Рівень навчання і виховання в школі значною мірою визначається тим, наскільки педагогічний процес орієнтований на психологію вікового та індивідуального розвитку дитини. Це передбачає психолого-педагогічне вивчення школярів протягом усього періоду навчання з метою виявлення індивідуальних варіантів розвитку, творчих здібностей кожної дитини, зміцнення їх власної позитивної активності, розкриття неповторності їх особистості, своєчасної допомоги при відставанні в навчанні або незадовільній поведінці.

У сучасній школі виникає нагальна потреба в розширенні методичного потенціалу в цілому, і в активних формах навчання зокрема. До таких активних форм навчання, недостатньо висвітлених у методиці викладання географії, належать ігрові технології.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, які дозволяють зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу здобувачів освіти на творчо-пошуковому рівні, але й буденні кроки з вивчення географії. Цікавість умовного світу гри робить позитивно-емоційно забарвлену монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації легшою, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси і функції дитини. Іншою позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином засвоєний здобувачами освіти матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність і інтерес в освітній процес.

Актуальність гри в даний час підвищується і через перенасиченість сучасного школяра інформацією. У всьому світі, і в Україні зокрема, незмірно розширюється предметно-інформаційне середовище. Телебачення, відео, радіо, комп'ютерні мережі останнім часом виливають на дітей величезний потік інформації. Актуальним завданням школи стає розвиток самостійної оцінки та відбору одержуваної інформації. Однією з форм навчання, що розвиває подібні вміння, є дидактична гра, що сприяє практичному використанню знань, отриманих на уроці і в позаурочний час.

Гра – це природна для дитини і гуманна форма навчання. Навчаючи за допомогою гри, ми вчимо дітей не так, як нам, дорослим, зручно дати навчальний матеріал, а як дітям зручно і природно його взяти.

Гра настільки унікальне явище буття, що вона просто не могла не бути використана в різних сферах діяльності людства, в тому числі й у педагогічній. У педагогічному процесі гра виступає як метод навчання і виховання, передачі накопиченого досвіду, починаючи вже з перших кроків людського суспільства по шляху свого розвитку.

Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які повинні виступати як засіб спонукання, стимулювання учнів до навчальної діяльності.

Географія – єдина навчальна дисципліна, що вивчає природу Землі як цілісну систему: будь-який об'єкт, явище, процес у географічній оболонці неможливо розглядати поза нею, поза взаємозв'язками між її природними компонентами і комплексами. Саме тому дослідження цих зв'язків – головна мета географії. Але без зацікавленості здобувачів освіти, без їх безпосередньої участі цієї мети важко досягти. І що як не гра зможе зацікавити дітей?

Однією з умов підвищення ефективності вивчення географії в сучасній школі є побудова процесу навчання на технологічній основі з урахуванням ідей гуманізації навчання та гуманітаризації географічної освіти. Це гарантує досягнення результатів навчання, спрямованих на «формування освіченої творчої особистості», що передбачено стандартом освіти. Для цього необхідно створити комфортні умови навчання, де кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

В. Сухомлинський говорив, що школа має бути не коморою знань, а середовищем думки. Тоді предмет, що його викладає вчитель, стає не кінцевою метою його діяльності, а засобом розвитку дитини. На своїх уроках намагаюся бути організатором процесу навчання. Організація ігрового навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Під час ігрового навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, виховується почуття толерантності.

Під час ігрової діяльності дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети, проводить доступний їй аналіз і синтез. Ігри, спрямовані на розвиток логічного мислення, творчої уяви, на формування у вихованців інтересу до навчання, допомагають формувати світогляд дитини, а також урізноманітнюють зв'язне мовлення школярів.

Ефективно використовую усну народну творчість – найцінніше невичерпне джерело, завдяки якому активізується пізнавальна діяльність дітей, збагачується словниковий запас, формується самостійне мислення, розвиваються творчі здібності, спостережливість, інтерес до рідного слова.

Загадка – це досить поширений жанр дитячого фольклору, метод народної педагогіки. Загадка розвиває мислення і мову дитини, її спостережливість. Кожна загадка містить нестандартне завдання, яке викликає жвавий інтерес. За допомогою загадок можна створювати проблемні ситуації на уроках, а також проводити інтегровані уроки. Крім народних загадок, можна використати немало авторських загадок, що відображають явища природи, предмети побуту, техніки тощо.

Під час вивчення теми «Явища природи» демонструю ілюстрації різних явищ природи, при цьому, враховуючи особливості чуттєвих сприймань вихованців, зокрема сприймання ними картин: неточність, фрагментарність, неповноту розуміння перспективного зображення предметів, я доповнюю демонстрацію словесним описом цього явища. Іноді використовую загадки. Наприклад:

1. Два брати рідні: одного всі бачать, але не чують, другого всякий чує, але не бачить. (Блискавка і грім)

2. Коли нема – чекають, а коли прийду – тікають. (Дош)
3. Без рук, без ніг, а ворота відчиняє. (Вітер)
4. Летить – мовчить, лежить – мовчить, а як помре, то зареве. (Сніг)

Більш освітній і корекційний ефект досягається при такому поєднанні слова і наочності, коли своїми запитаннями спрямовую пізнавальну діяльність здобувачів освіти на уважне сприймання наочності, її аналіз, пошуки відповідей, які може підказати наочний посібник. Тобто, використовувати наочність слід так, щоб слово вчителя активізувало самостійну пізнавальну діяльність школярів.

Актуалізацію основних понять з теми «План і карта» проводжу за допомогою віршів-загадок:

1. Нашою мовою означає
«Той, що навпіл розділяє». (Екватор)
2. На одній нозі стоїть,
Головою знать вертить.
Нам показує старанно
Ріки, гори, океани. (Глобус)
3. Є моря – плисти не можна,
Є шляхи – не поїдеш,
Є земля – та не поореш. (Карта)
4. Край видно, а дійти до нього неможливо. (Горизонт)
5. На долоні ляже мирно,
Стрілки є, а не годинні,
Всім в дорозі знадобиться,
З ним ніхто не заблудиться. (Компас)
6. Невидимкою по землі біжу
Від одного брата до іншого,
Напря́м «південь-північ» показую. (Меридіан)
7. Невидимкою біжу по земній кулі,
На сході сонце зустрічаю,
А на заході проводжаю. (Паралель)
8. Щоб на плані все вмістити,
Треба відстань скоротити.
Скаже він, у скільки раз
Відстань зменшена у нас.
Термін цей – умовна міра,
А назветься він. (Масштаб)

За допомогою загадок можна проводити нестандартні уроки у формі КВК, заочних мандрівок у світ цікавого.

Вихованці Центру – це діти з особливими потребами, котрі мають різні розумові та психофізичні порушення, відстають у мовному розвитку, у них слабка пам'ять, бідний словниковий запас, низькі або й зовсім відсутні навички аналізу та синтезу, порівняння, виділення суттєвого і несуттєвого.

Особливі труднощі такі діти відчувають під час розповіді за картинами, сюжетними малюнками про побачене, почуте, за спостереженнями. Деякі з них відстають від темпу роботи інших вихованців. Ці труднощі можна частково подолати у процесі ігор. Під час їхнього проведення створюються сприятливі умови для індивідуального спілкування.

Географічні ігри допомагають учням легше засвоїти основні поняття, закономірності, взаємозв'язки, номенклатуру, розвивають інтерес до предмета, активізують клас, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Під час розгадування кросвордів і ребусів здобувачі освіти краще засвоюють наукові терміни та запам'ятовують назви географічних об'єктів, що також розвиває інтерес до географії та активізує пізнавальну діяльність.

На своїх уроках використовую такі ігри:

- «Ланцюжок» (*Із запропонованих картинок, слів, умовних знаків потрібно побудувати логічний «ланцюжок»*).

- «Пошта» (*Вихованці мають розкласти у конверти запропоновані їм листівки*).

- «Знайди помилку в тексті» (*Я у своєму повідомленні припускаюся помилок, які слід знайти. Виявлення помилок свідчить про знання матеріалу і розвиває критичне мислення вихованців*).

- «Шифрувальник» (*Дітям дається код у вигляді алфавіту, де кожна літера пронумерована. На картках зашифровані географічні об'єкти, які потрібно розшифрувати і показати на карті*).

- «Веселі кроки» або «Вісім сторін горизонту» (*Гра використовується при вивченні сторін горизонту. Діти крок за кроком, відкладаючи потрібні напрями, будують різні фігури*).

- «Знайди пару» (*У цій грі потрібно поєднати терміни та визначення*).

Охоче діти грають у гру «Впіймай рибку». Кожна «рибка» ставить питання своєму «рибалці».

Для перевірки домашнього завдання та під час рефлексії застосовую метод «Дерево мудрості». Кожен листок на дереві містить запитання з теми, що вивчається. Гра «Хто такий? Що таке?».

Підсумувати інформацію, визначити головні ідеї, думки допомагає метод «Сенкан». Наприклад, при вивченні теми «Планета Земля» разом з вихованцями складаємо такий сенкан.

Земля.

Прекрасна, єдина.

Рухається, годує, єднає.

Земля – наш спільний дім.

Планета.

На етапах актуалізації і рефлексії як під час групової, так й індивідуальної роботи використовую метод «Асоціативний куш». Асоціація спонукає до вільного мислення і відкритого висловлювання з певної теми. Для складання асоціативного куща дотримуюсь таких правил:

- записую на дошці чи аркуші в центрі ключове слово чи фразу, виділяю її певним чином;

- записую будь-які слова чи фрази, які спадають на думку здобувачам освіти;

- ставлю знаки запитання біля частин куща, в яких є невпевненість;

- після заповнення «куща» вказую проблеми чи теми, для розгляду яких необхідна додаткова інформація;

- записую всі ідеї, які з'являються, чи скільки дозволяє час.

Для порівняння та виявлення спільних рис використовую діаграму Венна. Вона будується на двох великих колах, які частково накладаються одне на одне так, що посередині утворюється спільний простір, в якому пишемо спільні риси.

Сучасні зміни в суспільстві висувають нові вимоги до організації навчального процесу. Учителі, в тому числі і я, застосовують нові форми і технології проведення уроків, які пробуджують творчість здобувачів освіти, сприяють розвитку їхніх здібностей, формують інтерес до вивчення предметів та процесу навчання.

Розглядаючи нестандартні уроки й інтерактивні технології на уроках, психологи відзначають дві їхні основні психологічні особливості: «по-перше, у процесі таких уроків з'являються нові можливості спілкування за типом «учитель-вихованець»; по-друге, це все безумовно сприяє розвитку пізнавальних процесів у дітей».

Пізнавальний інтерес і творча активність вихованців самі собою не виникають. Вони формуються та створюються змістом навчального матеріалу, методами та прийомами навчання, особистістю вчителя. Зацікавити вихованців навчальним предметом допомагає вчителю особистий інтерес до того, про що він їм розповідає.

Готуючись до кожного уроку, думаю над тим, щоб вони були побудовані методично правильно, щоб не були схожі один на одного. На своїх уроках намагаюся стимулювати творчий пошук, використовую різні методи і форми роботи, прищеплюю здобувачам освіти навички самостійної роботи з книгою, картами; розвиваю навички роботи в групі, вміння слухати товаришів та висловлювати свою думку; привчаю до дослідження, пошуку, спостережливості.

Працюючи над проблемою «Використання ігрових технологій на уроках географії». я переконалася, що саме в іграх розпочинається невимуслене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між вчителем і вихованцем. Тому мені, саме завдяки ігровим формам навчання, вдалося залучити здобувачів освіти до систематичної розумової праці, дати змогу дитині відчувати успіх, повірити у свої сили, навчати без примусу, щоб кожен вихованець був не просто слухачем, а дослідником, фантазером, винахідником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус Г.І. Бібліотека журналу «Географія». Харків: Основа, 2012.
2. Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Харків: Основа, 2011.
3. Івченко Л.І. Використання навчальних ігор на уроках географії. Географія. №3. 2007.
4. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Основа, 2010.
5. Пономаренко Л.В. Використання інформаційних технологій у практиці роботи в школі. Харків: Основа, 2010.
6. Стадник О.Г. Метод проектів у навчанні географії. Харків: Основа, 2008.
7. Стадник О.Г. Нетрадиційні форми уроків географії. Харків: Основа, 2004.
8. Стребна О.В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи в школі. Харків: Основа, 2006.